

(i) Printed Pages : 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	5	8	6	5
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	4	0	3
---	---	---	---

Master of Arts (Sociology) 3rd Semester
(2125)

SOCIAL DEVELOPMENT IN INDIA

Paper : SOC-O-632 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— (i) Attempt FIVE questions in all.

(ii) Question Number 1 is compulsory.

(iii) Attempt ONE question each from Units I-IV.

1. Attempt each in 30–35 words:

- i. Ecological development
- ii. Dimensions of development
- iii. Two programmes for youth by the Government of India
- iv. Who are Scheduled Tribes?
- v. Article 17
- vi. Article 15
- vii. Meaning of compensatory discrimination
- viii. Two strengths of voluntary association
- ix. Two consequences of globalization on crops
- x. Social Development 2×10=20

UNIT—I

2. Give the meaning and indicators of social development. 15
3. Write a note on the role of Niti Aayog for ensuring social development in India. 15

UNIT—II

4. How do voluntary associations act as agencies of social development? 15
5. Elucidate sustainable development. Why is it important, and how is it different from social development? 15

UNIT—III

6. Discuss the developmental schemes for the Backward classes in India. 15
7. Discuss the sociological appraisal of the development policies for the Scheduled Castes. 15

UNIT—IV

8. Discuss the implications of globalization on labour. 15
9. Evaluate the role of globalization on the lives of women. 15

(हिन्दी माध्यम)

- नोट :- (i) कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए।
(ii) प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है।
(iii) प्रत्येक यूनिट—I से IV में से एक प्रश्न का उत्तर दीजिए।

1. प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 30-35 शब्दों में दीजिए:

- i. पारिस्थितिक विकास
- ii. विकास के आयाम
- iii. भारत सरकार द्वारा युवाओं के लिए दो कार्यक्रम
- iv. अनुसूचित जनजातियाँ कौन हैं?
- v. अनुच्छेद 17
- vi. अनुच्छेद 15
- vii. प्रतिपूरक भेदभाव का अर्थ
- viii. स्वैच्छिक संघ की दो शक्तियाँ
- ix. फसलों पर वैश्वीकरण के दो परिणाम
- x. सामाजिक विकास

2×10=20

ਯੂਨਿਟ-1

2. ਸਾਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕਾ ਅਰਥ ਔਰ ਸੰਕੇਤਕ ਬਤਾਏ। 15
3. ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਸਾਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਨੀਤਿ ਆਯੋਗ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਪਰ ਏਕ ਟਿਪਪਣੀ ਲਿਖਿਏ। 15

ਯੂਨਿਟ-2

4. ਸਾਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਏਜੇਂਸਿਯੋਂ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਸਵੈਚਿੱਕ ਸੰਘ ਕੈਸੇ ਕਾਰਯ ਕਰਤੇ ਹੈਂ? 15
5. ਸਤਤ ਵਿਕਾਸ ਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਡਾਲਿਏ। ਯਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਯੋਂ ਹੈ ਔਰ ਯਹ ਸਾਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਸੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਿੰਨ ਹੈ? 15

ਯੂਨਿਟ-3

6. ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਪਿੱਛੜੇ ਵਰਗੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਔਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 15
7. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਿਯੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਵਿਕਾਸ ਨੀਤਿਯੋਂ ਕੇ ਸਮਾਜਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਮੂਲਯਾਂਕਨ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 15

ਯੂਨਿਟ-4

8. ਖ਼ਰਮ ਪਰ ਵੈਸ਼ਵੀਕਰਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵੋਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ। 15
9. ਮਹਿਲਾਔਂ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪਰ ਵੈਸ਼ਵੀਕਰਣ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕਾ ਮੂਲਯਾਂਕਨ ਕੀਜਿਏ। 15

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

- ਨੋਟ :- (i) ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।
(ii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
(iii) ਯੂਨਿਟ I-IV ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

1. ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 30-35 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋ :
  - i ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਕਾਸ
  - ii ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਾਪ
  - iii ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

- iv. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਕੌਣ ਹਨ ?
- v. ਧਾਰਾ 17
- vi. ਧਾਰਾ 15
- vii. ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਅਰਥ
- viii. ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸੰਗਠਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ
- ix. ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਨਤੀਜੇ
- x. ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ।

2×10=20

ਯੂਨਿਟ—I

- 2. ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਕੇਤਕ ਦੱਸੋ। 15
- 3. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 15

ਯੂਨਿਟ—II

- 4. ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸੰਗਠਨ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਜੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ? 15
- 5. ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ? 15

ਯੂਨਿਟ—III

- 6. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
- 7. ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ—IV

- 8. ਕਿਰਤ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15
- 9. ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 15